

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№9

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 566 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-sentyabrda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Postdan xaridgacha: influenser va ilg'or veb-ilova (PWA – progressive web app)ning chakana sotuvga real ta'siri	14
Abdulaziz Madjidov	
Ta'lim xizmatlari bozori samaradorligini oshirishda ta'lim klasterlarining roli	22
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Korxona raqobatbardoshligini oshirishda marketingning tovar strategiyasidan foydalanish holati.....	29
Xidirov Sherzod Olimovich	
O'zbekistonda moliyaviy savodxonlikni institutsionallashtirish: NFIS, Finlit.uz va ta'lim islohotlari	34
Irgashev Anvar Farxodovich	
Moslashuvchan menejment tizimlarini yashil iqtisodiyotga integratsiyalash tasnifi	39
Umarov Bexzod Batirovich	
Qishloq xo'jaligida innovatsion marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	43
Sheraliyev Axror Sodiqovich	
O'zbekiston Respublikasida moliyaviy bank xizmatlarini rivojlantirishning tendensiyalari, undan samarali foydalanish imkoniyatlari va konseptual jihatlarini	48
Roziqov Behzod Bahrom o'g'li	
Metallurgiya korxonalarida raqamli texnologiyalarni joriy etish chet el tajribasi	54
Abdullayeva Matluba Nematovna	
Исследование связи между восприятием изменения климата и внедрением устойчивых методов ведения сельского хозяйства в Узбекистане	59
Светлана Ражабова, Бахром Миркасимов	
Surxondaryo viloyati qishloq xo'jalik tarmog'ini barqaror rivojlantirishni iqtisodiy-ekologik modellari	68
Abdug'aniyev Otabek Allajonovich, Xo'jamqulov Bekzod Turdaliyevich	
Milliy iqtisodiyotda real sektor salmog'i va uning o'zgarish tendensiyalari	75
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Isroilova Muhabbat Rustamjon qizi	
Qo'shilgan qiymatni soliqqa tortish uslubiyoti: xususiyatlari, vazifalari va muammolari	89
Xaitov Shuxrat Sharipboyevich	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi.....	94
Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna	
Transport tizimining rivojlanishi milliy iqtisodiy o'sishining asosi sifatida	98
Narziyev Umidjon Baxrillayevich	
Loyiha risklarini aniqlashda zamonaviy usullar va ularning samaradorligi.....	105
Marufhanov Davron Xasanovich	
Современные методы управления на железнодорожном транспорте в процессе трансформации системы.....	109
Кушакова Мамура Наримановна	
Финансовые механизмы и модели менеджмента в развитии устойчивой экономики транспортных компаний	115
Шарапова Гулчехра Рустамовна	
Kasbiy ta'limda o'quvchilarning raqamli kompetensiyasini shakllantirish va baholashning innovatsion yondashuvlari	120
Maxkamova Zuhra Tursunpulotovna	
Audit ishi sifati darajasini oshirish yo'nalishlari.....	124
Qushmatov Otaxon Qurbonaliyevich	

Erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning nazariy va amaliy asoslari.....	131
Yuldashev Baxtiyor Gayradjonovich	
Ko'chmas mulk qiymatini baholash va uning ekonometrik tahlili	135
Jaloliddinova Mohira Alisher qizi	
Современные тенденции и вызовы бюджетно-макроэкономической политики в Узбекистане	142
Хазраткулова Лола Нармуминовна	
Intellectual mulkda iqtisodiy mohiyat, mazmun hamda huquqiy jihat uyg'unligi	148
N.D.Maxmudova	
Axborot texnologiyalari asosida ta'limda loyiha boshqaruvida sun'iy intellekt va mashinali o'qitish imkoniyatlari	152
Xodjiyeva Durdona Abdurasolovna	
Концепция "Зеленого учета" и его значение для экономического развития.....	157
Умарова Зулайхо Турсуновна	
Iqtisodiyotning asosiy tarmoq va sohalariga kiritilgan investitsiyalarning joriy holati tahlili	166
Ismailova Kutlibeka Ulug'bek qizi	
O'zbekistonda yoshlar tashkiloti faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos jihatlari va rivojlanish bosqichlari	172
Usmonov Adxamjon A'zamjonovich	
O'zbekiston Respublikasi maxsus iqtisodiy zonalar investitsion holatini hududlar kesimida tahlili.....	178
Anvarxonov Abdulatifxon Jamshidxon o'g'li	
Kichik biznes va o'rta biznesni rivojlantirish orqali aholi farovonligini ta'minlash.....	184
Ahmedov Oybek Turgunpulatovich, Nurqulov Nurbek Sirojiddin o'g'li	
Fiskal siyosat instrumentlari orqali yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va legallashtirish metodologiyasi.....	189
Ergasheva Malikaxon Avazxon qizi	
Fond bozorida savdo strategiyasi va uni amalga oshirishga yo'nalishlari.....	192
Soliev Istam Ixtiyorovich	
Sanoat korxonalarini innovatsion rivojlantirishning asosiy tamoyillari	197
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlat boshqaruvi tizimining isloh qilinishi: Tajriba va istiqbollar.....	202
Mashrabaliyev Ibroximbek Mashrabaliyevich	
Iqtisodiyotning real sektorida investitsion loyihalarni moliyalashtirish amaliyoti.....	209
Qosimova Lola Sultanovna	
Sanoat mahsulotlari eksportida logistika zanjirining uzluksizligini ta'minlash: nazariy asoslar va amaliy yondashuvlar.....	217
Kurbonova Ma'mura Abdukarim qizi	
Soliq ma'murchiligiga zamonaviy texnologiyalarini joriy etish orqali qo'shilgan qiymat soliq ma'murchiligi bazasini kengaytirish yo'llari	222
Raxmonqulov Umidjon Rustam o'g'li	
Инновационные подходы к созданию проблемно-ориентированной системы прогнозирования, оптимизации и управления отраслями региональной экономики (жилищное строительство)	231
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
Tovar-moddiy resurslar harakati samaradorligini oshirishda UZEX faoliyatining joriy holatini baholash.....	238
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Mamatkulov Farrux Gulomjon o'gli	
Sog'liqni saqlash tizimida tadbirkorlik faoliyatining turlari	244
Solikhova Dildora Alisher qizi	

“O‘ztemiryo‘lyo‘lovchi” ajning asisii faoliyatini samaradorligini oshirishda autsorsing xizmatini joriy etish strategik asoslari	250
Kaxarova Nilufar Yerkinjonovna	
Mintaqani kompleks rivojlantirishning metodologik asoslari va ustuvor yo‘nalishlari.....	256
Jumayeva Zulfiya Qayumovna	
Sog‘liqni saqlash tashkilotarida xarajatlar samaradorligini ta‘minlash masalalari	260
Raximova Maftuna Axmadjon qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida sof foydani taqsimlash bilan bog‘liq bo‘lgan soliq solish masalalari	264
Suyunov Otabek Shuxrat o‘g‘li	
O‘zbekiston qonunchiligida raqamli transformatsiya jarayonida elektron to‘lov kartalarini soxtalashtirishni jinoyatlashtirish	276
Maxsadaliyeva Maftuna Toxir qizi	
Mamlakatimizda intellektual xizmatlar bozorini rivojlantirish masalalari.....	281
Miyassarov Davron Abdurashid o‘g‘li	
Validation of the dutch eating behaviour questionnaire (DEBQ) in a sample of uzbek women.....	285
Khursana Usmanova, Dr Muhammad Bilal, Dilafuz Qo‘chqorova	
Iqtisodiy xavfsizlik tizimlarini o‘ziga xos jihatlari	295
Nabiyev Bexzod Shavkatovich, Bayboboeva Firuza Nabijonovna	
Davlat qarz siyosatini optimallashtirishda islomiy moliya instrumentlarining qo‘llanish imkoniyatlarini kengaytirish yo‘nalishlari	299
Tilabov Nasrulla Tashmurotovich	
Роль институциональных структур фондового рынка в обеспечении финансовой стабильности.....	305
Камилова Севара Анваровна	
The Impact of Digitalization on the Management System in the Entrepreneurial Environment of Uzbekistan.....	309
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
China’s Investment Strategy in Uzbekistan: Sectoral Trends and Strategic Implications (2013–2024).....	313
Maftuna Nuriddinova	
Qo‘shilgan qiymat solig‘i tushunchasi va uning iqtisodiy mohiyati	319
Eshkarayev Bobir Chariyevich	
Raqamli boshqaruvning afzalliklari va uni rivojlantirish istiqbollari	324
Xolbayeva Marg‘uba Qazoqboyevna	
Korporativ boshqaruvning nazariy asoslari: O‘zbekistonda qo‘llanish imkoniyatlari.....	328
Jumayeva Guzal Sherxon qizi	
Audit organizations in Uzbekistan	332
Razzaqov Jasur Xamraboevich, Yaqubov Matrasul Mavlonberdiyevich, Sabirova Nodira Komil qizi	
Xorijiy investitsiyalarning turlari va xususiyatlari	337
Gofurov Doston Boxromovich	
Mahalliy budjet mablag‘larining samaradorligini oshirishda auditning o‘rni.....	341
Primova Shaxnoza Komiljonovna	
Модели управления государственными финансами в зарубежных странах.....	345
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
O‘zbekistonning sirkulyar iqtisodiyotga o‘tishi: yashil o‘sish indikatorlari tahlili	352
Hakimov Anvarjon Abdulloyevich	
Innovation management in the education system: practical challenges, international experience, and effective strategies based on the example of Uzbekistan.....	356
Imomov Inomiddin Abdulxamidovich, Egamberdiyev Farxod Botirovich	
Трансформация энергетического комплекса Узбекистана: текущее состояние и перспективы развития	363
Хмель Е.В., Мирджалилова Д.Ш., Дерюгина Е.А., Лозовская Н.А.	

Improving the efficiency of personnel management and optimizing labor costs in Sam Glass LLC.....	368
Musayeva Shoira Azimovna, Agzamov Avazkhon Talgatovich	
Interactive design and museum management: enhancing guided tours through IOT and virtual solutions.....	374
Ibrokhimova Aziza Abbasovna	
Hududlar investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	379
Imomova Kamola Novfal qizi	
"Innovatsion usulda baliq yetishtirishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari (Sirdaryo tumani misolida)"	385
Bo'ltakov Sardor Oqbo'ta o'g'li	
Bank filial tarmoqlari samaradorligini baholashning xorijiy tajribasi va undan O'zbekiston banklari amaliyotida foydalanish imkoniyatlari	392
Xoshimov Og'abek Nizomjon o'g'li	
Zamonaviy iqtisodiyotda davlat xaridlarinin elektron savdolarining o'rni	398
Burxanov G'ofur Baxodirovich	
Реализация концепции развития рынка зеленой экономики в сфере экономической безопасности Республики Узбекистан.....	401
Юнусова Римма Рахманбердиевна	
Tijorat banklaridan "foyda" solig'ini undirishning bugungi holati.....	408
Ergasheva Lobar Raxmatulla qizi	
O'zbekiston oziq-ovqat sanoatini iqtisodiy rivojlantirish yo'nalishlari	415
Abasova Gulirano Rahmatullo qizi	
Xorijiy tajribalar asosida ekologik tadbirkorlikning innovatsion va investitsion yo'nalishlarini tashkil etish	419
Turg'unova Tursunoy Maratovna	
Sanoat korxonalari jozibadorligini oshirishda marketing strategiyasini amalga oshirish xususiyatlari	424
Raxmonova Feruza Musakulovna	
Turizm sohasida investitsion faoliyat: nazariy asoslar va amaliy yo'nalishlar.....	428
Ergashev Durdonaxon Aziz qizi	
Qashqadaryo viloyatida barqaror turizmning rivojlanish tendensiyalari va mavjud muammolar tahlili.....	432
Suyunova Dilnoza Mexridin qizi	
Iqtisodiy rivojlanish jarayonida investitsion resurslarning mutanosib taqsimlanishi: samaradorlik va ustuvor yo'nalishlar.....	436
Otaboyev Feruzbek Oybek o'g'li	
Xususi banklar faoliyatini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning moliya bozoriga ta'siri	441
Abduqahhorov Asilbek Ahror o'g'li	
Mehnat resurslari tushunchasi, tarkibi va uning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati.....	447
Kobilova Zebo Bobokulovna	
Xorijiy davlatlar tajribasida moliyaviy siyosatning makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi roli.....	453
Jabborova Dilafruz	
The impact of exchange rate policy on the financial-monetary system and economic growth.....	459
Raxmanova Laylo Baxodirovna	
Современные вызовы и модельные подходы к обеспечению конкурентоспособности банковской системы Узбекистана.....	464
Юлдашева С.Ш.	
Iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishda soliq mexanizmidan samarali foydalanish yo'llari	470
Ishimova Mohinur Absalomovna	
Innovative pathways for advancing sustainable tourism in Uzbekistan.....	477
Feruz Karimov	

Tijorat banklarida biznes subyektlari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari.....	482
Mirpulatova Luiza Mansurovna	
O'zbekistonda sanoat zonalarining rivojlanish bosqichlari va huquqiy-me'yoriy asoslari	488
Vafoyev Akmal Ikromovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanishda Germaniya tajribasi	493
Pardayeva Maftuna Ulug'bek qizi	
Korxonalar moliyaviy faoliyati bo'yicha auditorlik risklarini xalqaro standartlar asosida baholash	497
Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Abduxalil-zoda Ra'no Muzaffar qizi	
Ishlab chiqarish xarajatlarining tarkibi va ularni pasaytirish usullari	501
Sodiqov Mirahror Abbos o'g'li	
O'zbekiston Respublikasi hududlarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda mahalliy budjetlarning ahamiyati.....	509
Sharopov Dilshodjon Raxmatullayevich	
The role of small business enterprises in enhancing the well-being of the population in Uzbekistan	513
Djalilova Shaxlo Ismoiljon kizi	
O'zbekistonda IPOlarni tashkil etish jarayonlari tahlili	518
Alikulov Azamat Tuygunovich	
Kichik sanoat zonalarini faoliyatining iqtisodiy-statistik tahlili (Surxondaryo viloyati misolida).....	522
Ozoda Batirovna Sakiyeva	
Hududlarning innovatsion turistik salohiyatini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish	528
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
Integrating circular economy principles in marketing and operations of grape export companies for green transition.....	534
Usmonova Diyora Mahmud kizi	
Foreign experiences of improving the quality of services in the field of tourism.....	541
Raxmonov Siyovush Turob ugli	
Z avlodining iste'dodli vakillari uchun raqobat: davlat boshqaruvi sektorining maqsadga yo'naltirilgan raqamli avlodni jalb etish strategiyalari.....	546
Nosirova Shaxzoda Bohodir qizi	
Межэтническое взаимодействие в культурных координатах востока и запада: нормы, ценности, модели поведения	552
Айдарова Диана Сматуллаевна	
O'zbekiston Respublikasida uglerod solig'ini joriy etish orqali soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish va yashil iqtisodiyotga o'tishni jadallashtirish imkoniyatlari: ekologik, iqtisodiy va institutsional yondashuv	560
Jo'rayev Ahmad Saitnazar o'g'li	

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA UGLEROD SOLIG'INI JORIY ETISH ORQALI SOLIQ MA'MURIYATCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISH VA YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHNI JADALLASHTIRISH IMKONIYATLARI: EKOLOGIK, IQTISODIY VA INSTITUTSIONAL YONDASHUV

Jo'rayev Ahmad Saitnazar o'g'li

Denov tadbirkolik va pedagogika instituti

Moliya va bank ishi kafedrası 1-kurs doktoranti

Email: Jorayevahmad446@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqola O'zbekiston Respublikasida yashil soliqlarni, xususan, uglerod solig'ini joriy qilish orqali soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish imkoniyatlarini tahlil qiladi. Maqolada avvalo mamlakatning ekologik siyosati va Parij bitimi doirasidagi xalqaro majburiyatlar ko'rib chiqiladi. Shundan so'ng uglerod solig'ining iqtisodiy va ekologik foydalari, shuningdek, bu soliqning davlat budjetiga qo'shimcha daromad manbai sifatida qanday rol o'ynashi mumkinligi tahlil etiladi. SWOT tahlili yordamida soliqni joriy etishning kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlar va tahdidlar o'rganiladi. Shuningdek, maqolada bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur bo'lgan texnologik, institutsional va ijtimoiy o'zgarishlar hamda qarorlar ishlab chiqiladi. Ushbu tadqiqot O'zbekistonning yashil iqtisodiyotga o'tishini tezlashtirish va ekologik barqarorlikni ta'minlash yo'lidagi amaliy qadamlar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: Yashil soliq, soliq ma'muriyatchiligi, ekologik siyosat, barqaror rivojlanish, Parij bitimi, karbon chiqindilari, yashil iqtisodiyot, SWOT tahlil, davlat budjeti, ekologik barqarorlik, energiya samaradorligi, atrof-muhit muhofazasi.

Abstract: This article analyzes the opportunities for improving tax administration in the Republic of Uzbekistan through the introduction of green taxes, particularly a carbon tax. The article first examines the country's environmental policy and international commitments under the Paris Agreement. Then, the economic and environmental benefits of the carbon tax, as well as its potential role as an additional source of revenue for the state budget, are analyzed. Using SWOT analysis, the strengths, weaknesses, opportunities, and threats of introducing the tax are explored. The article also outlines the technological, institutional, and social changes and decisions necessary for the successful implementation of this process. This research may be useful for practical steps aimed at accelerating Uzbekistan's transition to a green economy and ensuring environmental sustainability.

Key words: green tax, tax administration, environmental policy, sustainable development, Paris Agreement, carbon emissions, green economy, SWOT analysis, state budget, environmental sustainability, energy efficiency, environmental protection.

Аннотация: Данная статья анализирует возможности совершенствования налогового администрирования в Республике Узбекистан через внедрение зелёных налогов, в частности, углеродного налога. В статье в первую очередь рассматривается экологическая политика страны и международные обязательства в рамках Парижского соглашения. Далее анализируются экономические и экологические выгоды углеродного налога, а также его потенциальная роль как дополнительного источника дохода государственного бюджета. С помощью SWOT-анализа изучаются сильные и слабые стороны, возможности и угрозы внедрения налога. Также в статье разрабатываются необходимые технологические, институциональные и социальные изменения и решения для успешной реализации данного процесса. Это исследование может быть полезным для практических шагов по ускорению перехода Узбекистана к «зелёной» экономике и обеспечению экологической устойчивости.

Ключевые слова: зелёный налог, налоговое администрирование, экологическая политика, устойчивое развитие, Парижское соглашение, выбросы углерода, зелёная экономика, SWOT-анализ, государственный бюджет, экологическая устойчивость, энергоэффективность, охрана окружающей среды.

KIRISH

So'nggi yillarda global miqyosda iqlim o'zgarishining kuchayishi, atrof-muhitning ifloslanishi va tabiiy resurslardan haddan ziyod foydalanish natijasida ekologik barqarorlikka tahdidlar kuchaymoqda. Ushbu muammolarni hal qilish yo'lida dunyo davlatlari yashil iqtisodiyot tamoyillarini keng joriy etishga intilmoqda. Yashil iqtisodiyotning asosiy yo'nalishlaridan biri — ekologik soliqlar, xususan, uglerod (karbon) solig'ini joriy etish orqali zararli chiqindilarni kamaytirish va barqaror rivojlanishni ta'minlashdir.

O'zbekiston Respublikasi ham global ekologik tashabbuslarga faol qo'shilib, 2018-yilda Parij bitimini ratifikatsiya qildi va 2030-yilgacha issiqxona gazlari chiqindilarini sezilarli darajada kamaytirish bo'yicha milliy majburiyatlarni o'z zimmasiga oldi. Shu munosabat bilan mamlakatda yashil iqtisodiyotga o'tish, energiya samaradorligini oshirish va qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish masalalari davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi.

Bunday sharoitda yashil soliqlar, jumladan uglerod solig'i, ekologik muammolarni moliyaviy vositalar orqali hal qilish bilan birga, soliq tizimini yanada takomillashtirish va davlat budjeti daromadlarini ko'paytirish imkonini ham beradi. O'zbekistonda uglerod solig'ini joriy etish jarayoni o'ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy va institutsional sharoitlar bilan bog'liq. Sanoat tarmoqlari texnologik jihatdan eskirgan, aholi va tadbirkorlik subyektlarining ekologik soliq'larga tayyorlik darajasi past bo'lishi mumkin. Shu sababli bu jarayon bosqichma-bosqich, aniq reja va mexanizmlar asosida olib borilishi lozim.

Ushbu maqolada yashil soliqlarni, xususan karbon solig'ini joriy qilish orqali O'zbekistonda soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Maqolada mavjud kuchli va zaif tomonlar, imkoniyatlar hamda tahdidlar (SWOT tahlil asosida) chuqur o'rganilib, amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Yashil soliqqa tortish va uning soliq ma'muriyatchiligiga ta'siri bo'yicha jahonning ko'plab taniqli iqtisodchi olimlari va tashkilotlari tadqiqotlar olib borgan va olib bormoqda. Yashil soliq siyosatining asoschilaridan biri bo'lgan ingliz iqtisodchisi A.C. Pigou (1920) *The Economics of Welfare* asarida eksternallar nazariyasini ilgari surgan va uning g'oyalari bugungi kunda dunyoning ko'plab davlatlarida joriy qilingan yashil soliqlar, jumladan uglerod va ekologik soliqlariga asos bo'lib xizmat qiladi. Uning fikriga ko'ra, bozor iqtisodiyotida ayrim turdagi mahsulotlarni ishlab chiqaruvchilar va iste'mol jarayonlari jamiyatga zarar yetkazadi, ammo bu zarar mahsulot narxida aks etmaydi. Shu sababdan, u atrof-muhitga zarar yetkazuvchi korxonalar va ayrim iste'molchilar ushbu zararlarni uchun qo'shimcha soliq to'lashlari kerak degan fikrni bildiradi va Pigou soliqlarini (Pigovian taxes) taklif qiladi.

Simon Kuznets (1955) *Economic Growth and Income Inequality* nomli maqolasida ekologik Kuznets egri chizig'i (EKC) nazariyasini ishlab chiqqan. Bu modelning mazmuni shundan iboratki, iqtisodiy o'sishning dastlabki bosqichlarida atrof-muhit ifloslanishi darajasi ortadi, lekin muayyan paytdan keyin daromadlar oshgani sari hukumat va jamiyat ekologik muammolarga e'tibor qaratishni boshlaydi va turli xil iqtisodiy dastaklar hamda texnologik innovatsiyalar yordamida zararni kamaytirishga harakat qiladi. Ushbu nazariya yashil soliqlar yordamida atrof-muhitni muhofaza qilish strategiyalarini iqtisodiy o'sish bilan uyg'unlashtirish mumkinligini ko'rsatadi.

Yevropa Ittifoqi 2005-yilda ETS (Emissions Trading System) ni joriy etgan bo'lib, kompaniyalarga belgilangan miqdorda chiqindi, ya'ni uglerod gazlarini chiqarish kvotasini beradi. Agar kompaniyalar ushbu kvotalardan oshsa, qo'shimcha ruxsatnomalar to'lashga to'g'ri keladi yoki chiqindilarni kamaytirishi kerak. Ushbu tizim CO₂ emissiyalarini kamaytirishda muvaffaqiyatli bo'lib, iqtisodiyotni "yashillash" yo'nalishida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Yevropa Ittifoqining ETS tizimi yashil soliq siyosatiga sezilarli ta'sir ko'rsatibgina qolmay, uglerod chiqindilarini kamaytirish bo'yicha yangicha yondashuvni boshlab berdi.

2017-yilda Nobel mukofoti sovrindori J. Stiglitz va N. Stern "Uglerod narxlari bo'yicha yuqori darajadagi komissiya hisoboti" (Report of the High-Level Commission on Carbon Prices) ni e'lon qildi. Ushbu hisobotda iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishda uglerod solig'ining roli muhimligi va samarali narx belgilash strategiyalari chuqur tahlil va muhokama qilingan.

Simon Dresner va uning hammualliflari tomonidan 2016-yilda "Social and political responses to ecological tax reform in Europe: an introduction to the special issue" nomli maqola chop etilgan bo'lib, unda Yevropada ekologik soliq islohotlariga ijtimoiy va siyosiy munosabatlar o'rganilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu ilmiy maqolani yozish jarayonida tizimli yondashuv asosida bir nechta tadqiqot usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — O'zbekiston sharoitida yashil soliqqa tortish tizimining amaldagi holatini tahlil

qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda uni takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat. Maqolada tahliliy va solishtirma usul, statistik usul hamda SWOT tahlili metodlari qo'llanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Global miqyosda atrof-muhit muammolariga e'tibor ortib borayotgan bir paytda, O'zbekiston ham fiskal siyosatini ekologik maqsadlar bilan muvofiqlashtirish zarurligini anglab yetmoqda. Mamlakatning barqaror rivojlanishga sodiqligi xalqaro tashabbuslarda faol ishtiroki, atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan hukumat dasturlari va ekologik zararli faoliyatlar bilan bog'liq tashqi xarajatlarni ichkilashtirishga yo'naltirilgan soliq islohotlarida o'z ifodasini topmoqda.

2018-yilda O'zbekiston Parij bitimini ratifikatsiya qildi va 2030-yilgacha issiqxona gazlarining yalpi ichki mahsulot birligiga nisbatan solishtirma ajratmalarini 2010-yildagi darajadan 10 foizga qisqartirish bo'yicha majburiyat oldi. Ushbu maqsadga erishish uchun mamlakatda energiya samaradorligini oshirish, ishlab chiqarishda energiya tejankor texnologiyalarni joriy etish, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish hamda Orolbo'yidagi ekologik tanglik oqibatlarini yumshatishga qaratilgan bir qator strategik dasturlar va huquqiy hujjatlar ishlab chiqilmoqda.

Yashil soliqlarning joriy etilishi nafaqat ekologik tashabbuslar uchun barqaror moliyaviy manbani ta'minlaydi, balki fuqarolar va korxonalarni ekologik mas'uliyatli harakatlarga undash vositasidir. Tabiiy resurslardan ortiqcha foydalanish va ifloslanishga soliq solish orqali zararli faoliyatni kamaytirish hamda ekologik toza texnologiyalarni rag'batlantirish mumkin. Shuningdek, bu yondashuv O'zbekistonning xalqaro ekologik tashabbuslarga integratsiyalashuvini kuchaytiradi.

Yashil soliqlar ekologik barqarorlikni ta'minlash va atrof-muhitga zarar yetkazuvchi faoliyatlarni kamaytirish uchun mo'ljallangan fiskal vositalardir. Bu soliqlar orqali davlat ekologik mas'uliyatni oshirish va resurslardan samarali foydalanishni rag'batlantirishni maqsad qiladi. Yashil soliq turlari atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Quyida O'zbekistonda joriy etilishi mumkin bo'lgan asosiy yashil soliq turlari keltirilgan:

Uglerod solig'i (Carbon Tax): Atmosferaga chiqariladigan CO₂ emissiyasiga solinadigan soliq bo'lib, uni kamaytirish uchun rag'bat yaratadi.

Energetika soliqlari (Energy Taxes): Neft, gaz va ko'mir kabi an'anaviy yoqilg'i turlaridan foydalanishni cheklash maqsadida joriy etiladi.

Transport va avtomobil soliqlari: Benzin iste'moli va avtomobilning chiqindi gazlari miqdoriga qarab belgilanadi.

Atrof-muhit ifloslanishiga soliq: Suv, havo va tuproq ifloslanishi uchun korxonalarga qo'yiladigan soliqlar.

Chiqindilar va qadoqlash materiallariga soliq: Plastmassa va boshqa qayta ishlanmaydigan materiallar uchun maxsus soliqlar joriy qilinishi mumkin.

Yashil soliqlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun hukumat, xususiy sektor va fuqarolik jamiyati o'rtasida kuchli hamkorlik talab etiladi. Manfaatdor tomonlarni yashil soliq tashabbuslarini ishlab chiqish va joriy etish jarayoniga jalb qilish keng qo'llab-quvvatlashni ta'minlaydi va yangi soliq choralari bo'yicha rioya qilishni rag'batlantiradi. Buning uchun davlatda monitoring va amalga oshirish mexanizmlari ishlab chiqilishi zarur.

Yashil soliqlarni samarali boshqarish uchun kuchli monitoring tizimi yaratish va uning samaradorligini doimiy ravishda baholash muhimdir. Bu tizim biznes subyektlari uchun aniq hisobot talablari va soliq to'lashning shaffofligini oshiruvchi choralarni o'z ichiga oladi, bu esa javobgarlik va jamoatchilik ishonchini mustahkamlashga yordam beradi. Yashil soliq tizimini qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish uchun fuqarolar va tadbirkorlik subyektlarini barqaror amaliyotlar hamda yashil soliqlarning mohiyati haqida xabardor qiluvchi ta'lim kampaniyalari muhim rol o'ynaydi. Xabardorlikni oshirish soliqlarga rioya qilishni yaxshilaydi va ekologik mas'uliyatli xatti-harakatlarni rag'batlantiradi.

Yashil soliqlar atrof-muhit va iqtisodiyot uchun bir qancha muhim afzalliklarni taqdim etadi. Moliya tizimini ekologik barqarorlik bilan uyg'unlashtirish orqali yashil soliqlar nafaqat atrof-muhitga zarar yetkazilishining oldini oladi, balki uzoq muddatli iqtisodiy o'sishga turtki beradi. Yashil soliqlar davlatning ekologik maqsadlariga erishishini ta'minlab, umuman olganda, barqaror rivojlanishning asosiy omillaridan biriga aylanadi.

Ekologik va iqtisodiy manfaatlar: Yashil soliqlarning asosiy afzalliklaridan biri shundaki, ular jismoniy shaxslar, korxonalar va sanoat tarmoqlarini barqarorlikka intilishiga undaydi. Atrof-muhitga zarar yetkazadigan mahsulot va faoliyatlarga soliqlar joriy etish orqali hukumat ularni iqtisodiy jihatdan kamroq jozibador qilib, ekologik toza alternativallarni targ'ib qiladi. Bu o'zgarish natijasida ifloslanish darajasining kamayishi va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish ta'minlanadi, bu esa sog'lom ekotizim va jamiyatga yo'l ochadi. Ushbu holat xalqaro tendensiyalarni ham qo'llab-quvvatlaydi, chunki ko'plab davlatlar iqlim o'zgarishiga qarshi kurashda ekologik soliq siyosatlarini joriy qilishni maqsad qilgan.

Ekologik loyihalar uchun daromad manbai: Yashil soliqlar hukumat uchun qo'shimcha daromad manbai hisoblanadi. Ushbu soliqlardan tushgan mablag' ekologik muhofaza loyihalariga, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirishga va atrof-muhitga yetkazilayotgan zararni kamaytirishga yo'naltirilishi mumkin. Shuningdek, bu mablag'lar tabiiy resurslarni qayta tiklash, barqaror suv va energiya boshqaruvi tizimlarini yaratish, shuningdek atrof-muhitni tiklash va saqlashga yordam beradi. Natijada, ekologik texnologiyalar va barqaror amaliyotlar rivojlanishi bilan birga, davlat ekologik siyosatining samaradorligi ham ortadi.

Iqtisodiy barqarorlik va innovatsiyalarni rag'batlantirish: Yashil soliqlarning joriy etilishi sanoat tarmoqlarida innovatsiyalarni jadallashtiradi, chunki korxonalar yuqori soliqlardan qochish uchun ekologik toza texnologiyalarga o'tishga harakat qiladi. Bu jarayon uzoq muddatli xarajatlarni kamaytirish va ekologik jihatdan barqaror bo'lgan bozor sharoitida raqobatbardoshlikni oshirish imkonini beradi. Bundan tashqari, yagona soliq siyosati sanoat tarmoqlari o'rtasida teng sharoitlar yaratib, iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Yirik korxonalar va kichik biznesning ekologik standartlarga moslashuvi o'zaro raqobatni oshirishga va yangi texnologiyalarga investitsiyalarni jalb qilishga yordam beradi. Bu amaliyotlar Yevropa Ittifoqining yashil soliq siyosatlaridan olingan samarali tajribalar asosida rivojlantirilishi mumkin.

Iqlim o'zgarishiga qarshi kurash: Yashil soliqlarning muhim turlaridan biri bo'lgan karbon solig'i iqlim o'zgarishiga qarshi kurashda samarali vosita hisoblanadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, inson faoliyati issiqxona gazlari emissiyasi orqali global isish jarayoniga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatmoqda. Karbon solig'ining joriy etilishi yuqori uglerod chiqindilariga ega faoliyatlarga to'g'ridan-to'g'ri iqtisodiy to'siq qo'yib, davlatning iqlim maqsadlariga erishishiga va xalqaro majburiyatlarga rioya qilishiga yordam beradi. Ushbu soliq nafaqat ichki ekologik muammolarni hal qilishda, balki global ekologik hamkorlikni kuchaytirishda ham muhim rol o'ynaydi. Davlatlar shu soliqlar orqali o'z xalqaro shartnomalariga javobgar bo'lishadi va iqlim maqsadlariga erishishda aniq choralar ko'rishadi.

Ijtimoiy adolatni ta'minlash: Ba'zi ekologik soliqlarning regressiv xarakterga ega bo'lishi bo'yicha xavotirlar mavjud bo'lsa-da, soliqlardan tushgan daromadni samarali taqsimlash orqali bu salbiy ta'sirlar yumshatilishi mumkin. Masalan, mablag'larning bir qismini ijtimoiy himoya dasturlariga yo'naltirish orqali kam daromadli aholining moliyaviy yukini kamaytirish mumkin. Bu yashil soliqlarning ijtimoiy adolatni ta'minlashdagi muhim ahamiyatini ko'rsatadi. Jamoatchilikni jalb qilish va shaffoflikni ta'minlash orqali hukumat yashil soliqlarga ijtimoiy qo'llab-quvvatlovni oshirishi va ijtimoiy tenglik muammolarini hal qilishi mumkin. Shu bilan birga, davlatning boshqaruv sifati va siyosiy ishonchni oshirish bu soliqlarni amalga oshirishning ijtimoiy qabul qilinishini kuchaytiradi.

Iqlim o'zgarishiga qarshi kurashda boshqa davlatlarning tajribalari va yashil soliqlarni joriy qilishdagi xatolarni o'rganish O'zbekiston uchun muhim ahamiyatga ega. Boshqa mamlakatlarning tajribasini tahlil qilish orqali yashil soliqlarni samarali va adolatli tarzda joriy etishning asosiy jihatlari aniqlanishi va xatolar oldini olish mumkin. Quyida ba'zi misollar keltirilgan:

Yevropa Ittifoqi (YI) tajribasi: YI yashil soliqlarni joriy etishda eng muvaffaqiyatli tajribalardan birini yaratdi. Karbon solig'i iqlim o'zgarishiga qarshi samarali vosita sifatida ishlatildi, energiya samaradorligini oshirish va toza energiya manbalariga o'tish jarayonini tezlashtirdi. Shuningdek, CO₂ emissiyalari bo'yicha birjalar tashkil etilib, kompaniyalar o'z chiqindilarini kamaytirishga harakat qildi.

Xatolar: Ba'zi mamlakatlarda yashil soliqlar regressiv tarzda joriy etilgan, bu esa past daromadli oilalar uchun iqtisodiy yukni oshirdi. Energiya narxlari oshgan sari, energiya sarfini kamaytirish choralari amalga oshirish qiyinlashdi. YI bu holatni yumshatish uchun ijtimoiy himoya dasturlari va subsidiyalarni ishlab chiqdi, ammo bunday siyosatlarining barcha davlatlar uchun samaradorligi kafolatlanmagan.

Kanadaning karbon solig'i tajribasi: Kanada 2019-yilda karbon emissiyasiga soliqni bosqichma-bosqich joriy etdi, bu orqali atrof-muhitga zararli chiqindilarni kamaytirish bo'yicha chora-tadbirlar qabul qilindi. Soliq yashil energiya texnologiyalarini rivojlantirishga turtki berdi.

Xatolar: Boshlang'ich bosqichlarda sanoat va energetika sektori tomonidan qarshilik yuzaga keldi. Ba'zi tarmoqlar subsidiya yoki yengilliklar talab qilib, soliqdan tushgan daromadni maqsadli ekologik loyihalarga yo'naltirish samarali bo'lmadi. Shu bilan birga, biznes va iste'molchilar narx oshishini ta'kidlab, soliqni joriy etishga qarshi norozilik bildirdi.

Shvetsiyaning energiya soliqlari: Shvetsiya 1990-yillardan boshlab energiya solig'ini joriy etdi. Soliqdan tushgan mablag'larni yashil texnologiyalar va qayta tiklanadigan energiya manbalariga yo'naltirish orqali iqtisodiy barqarorlikni kuchaytirdi va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashda jahon liderlaridan biriga aylandi.

Xatolar: Yashil soliqlarni joriy etishda davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni to'liq amalga oshirish qiyinchiliklari mavjud edi. Ba'zi kichik va o'rta kompaniyalar yangi soliqlarga qarshilik bildirdi, chunki energiya sarfini kamaytirish uchun zarur resurslar yetarli emas edi. Bu davlatning yordam mexanizmlarini kuchaytirishni talab qildi.

Janubiy Koreya tajribasi: Janubiy Koreya 2009-yilda karbon solig'ini joriy etishni rejalashtirdi, ammo iqtisodiy pasayish davrida siyosatni bekor qilindi. 2015-yilda karbon solig'ini yana tiklashga qaror qilindi va energiya samaradorligi hamda qayta tiklanuvchi energiya manbalariga sarmoya kiritildi.

Xatolar: Iqtisodiy turg'unlik va energiya narxlarining o'zgarishi yashil soliqlarning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Yashil soliqlarni joriy etishda iqtisodiy sharoitlarni to'g'ri baholash va soliqning amaliy ta'sirini oldindan prognoz qilish zarur.

O'zbekiston hukumati karbon solig'ini joriy etishda xalqaro tajriba, ijtimoiy himoya mexanizmlari va sanoatga ta'sirini inobatga olgan holda harakat qilishi lozim. Bu masala nafaqat iqtisodiy, balki ekologik va institutsional jihatdan ham keng ko'lamli yondashuvni talab qiladi. Shu bo'limda karbon solig'i bo'yicha kuchli va zaif tomonlar, mavjud imkoniyatlar va ehtimoliy tahdidlar (SWOT tahlil) asosida tahlil qilinadi. Bu yondashuv O'zbekiston sharoitida ushbu soliq turining real istiqbollari va cheklovlarini aniqlash imkonini beradi (1-jadval).

1-jadval. O'zbekistonda karbon solig'i joriy etilishining SWOT tahlili

Kuchli jihatlar (Strengths)	Zaif tomonlar (Weaknesses)
Parij kelishuvi doirasida xalqaro majburiyatlar mavjud	Energiya-intensiv sanoat tarmoqlari texnologik jihatdan eskirgan
Energiya samaradorligini oshirishga turtki beradi	MRV (monitoring, reporting, verification) tizimi yetarli darajada rivojlanmagan
Davlat budjetiga qo'shimcha daromad manbai	Tadbirkorlar va aholining ekologik soliq borasidagi bilim darajasi past
Raqamli soliq ma'lumotlar bazasi shakllanmoqda	Soliq yukining ortishi narxlar oshishiga olib kelishi mumkin
Imkoniyatlar (Opportunities)	Tahdidlar (Threats)
Yashil iqtisodiyotga o'tishni tezlashtirish	Raqobatbardoshlikning pasayishi va ishlab chiqarish tannarxining ortishi
Yevropa Ittifoqining karbon cheklovlariga moslashish	Sanoat lobbilari tomonidan siyosiy qarshilik
Xalqaro moliyaviy va texnik yordam olish imkoniyati	Investitsiyalarning boshqa davlatlarga yo'naltirilish xavfi
Karbon solig'i tushumlarini ekologik loyihalarga yo'naltirish	Past daromadli qatlamlarga salbiy ijtimoiy ta'sir

Karbon solig'ini joriy etish O'zbekistonning xalqaro majburiyatlarini, xususan, Parij bitimi doirasidagi iqlim o'zgarishiga qarshi kurashga oid strategiyalarini amalga oshirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Bu soliq energiya samaradorligini oshirishga rag'batlantiradi va davlat budjetiga barqaror qo'shimcha daromad manbai sifatida qaraladi. Ayniqsa, so'nggi yillarda raqamli soliq ma'lumotlar bazasining shakllanishi ushbu mexanizmni samarali boshqarish uchun qulay infratuzilmani yaratmoqda.

Karbon solig'i O'zbekiston uchun yashil iqtisodiyotga o'tishni tezlashtirishda kuchli impuls bo'lishi mumkin. Yevropa Ittifoqi kabi asosiy savdo hamkorlarining karbon cheklovlariga moslashish, shu bilan birga, xalqaro moliyaviy institutlardan texnik va moliyaviy yordam olish imkoniyati mavjud. Eng asosiysi, ushbu soliqdan tushgan mablag'lar ekologik loyihalarga yo'naltirilsa, ijtimoiy va ekologik barqarorlikni ta'minlashda katta rol o'ynaydi.

Biroq, karbon solig'i joriy etilishi ishlab chiqarish tannarxining ortishiga va mahsulotlar raqobatbardoshligining pasayishiga olib kelishi mumkin. Bu holat sanoat lobbilari tomonidan siyosiy bosimga sabab bo'lishi, hatto sarmoyadorlarning boshqa bozorlarga yo'naltirilishiga olib kelishi mumkin. Shuningdek, soliqning noto'g'ri dizayni past daromadli ijtimoiy guruhlariga nisbatan adolatsizlik yaratib, ijtimoiy norozilikni kuchaytirishi ehtimoldan xoli emas.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Karbon solig'ining joriy etilishi O'zbekiston uchun nafaqat ekologik barqarorlikni ta'minlash, balki davlat budjetini diversifikatsiya qilish va yashil iqtisodiyotga o'tishni tezlashtirish vositasi bo'lishi mumkin. SWOT tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, mavjud kuchli tomonlar va imkoniyatlar ushbu soliq turini muvaffaqiyatli joriy etish uchun yetarli asos yaratadi. Shu bilan birga, zaif tomonlar va ehtimoliy tahdidlar jarayonni ehtiyotkorlik bilan, bosqichma-bosqich amalga oshirish zarurligini bildiradi.

Tavsiyalar:

Texnologik modernizatsiya: Karbon solig'i joriy etilishidan oldin sanoat tarmoqlarida energiya samaradorligini oshiruvchi texnologiyalarni joriy etish uchun davlat subsidiyalari va grant dasturlari yo'lga qo'yilishi lozim.

MRV tizimini mustahkamlash: Monitoring, hisobdorlik va verifikatsiya tizimlarini rivojlantirish orqali CO₂ chiqindilarini aniq va ishonchli nazorat qilish imkoniyati yaratiladi.

Aholi va biznesni xabardor qilish: Ekologik soliqlar haqida keng jamoatchilik va tadbirkorlar o'rtasida tushuntirish ishlarini olib borish zarur. Bu qarshilikni kamaytiradi va qo'llab-quvvatlashni oshiradi.

Ijtimoiy adolatga asoslangan yondashuv: Karbon solig'i daromadining bir qismini ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirish, soliqning regressiv ta'sirini yumshatadi.

Ekologik loyihalarni moliyalashtirish: Soliq tushumlarining ma'lum foizi qayta tiklanuvchi energiya, o'rmonlarni tiklash va ifloslanishga qarshi loyihalarga yo'naltirilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодекси (янги таҳрир). – Т.: Norma, 2022.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони ПФ–186-сон 04.10.2022 й. “Яшил иқтисодиётга ўтишнинг институционал ва ҳуқуқий асосларини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”. –: <https://lex.uz/ru/docs/6204654>
3. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. (2018). Parij bitimini ratifikatsiya qilish to'g'risida (2015-yil 12-dekabr, Parij). LRU-491-son, 2-oktabr. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/6822100>
4. OECD. (2021). Taxing Energy Use 2019: Using Taxes for Climate Action. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/058ca239-en>
5. IMF. Carbon Taxation for Developing Countries: Principles and Policy Considerations. – Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2021. – 88 p.
6. European Commission. Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) Report. – Brussels, 2023. –: <https://ec.europa.eu>
7. Canadian Government. (2019). Carbon Pollution Pricing Act. <https://www.canada.ca/en/departement-finance/programs/tax-policy/carbon-pollution-pricing-act.html>
8. United Nations Environment Programme (UNEP). Green Fiscal Policy and Sustainable Development. – Nairobi: UNEP, 2020. – [Электрон манба] – Режим доступа: <https://www.unep.org>
9. Statista. Carbon dioxide emissions in Uzbekistan from 2010 to 2023. –: <https://www.statista.com>
10. Kuznets S. Economic Growth and Income Inequality // The American Economic Review. — 1955. — Vol. 45, No. 1. — P. 1–28.
11. Pigou A.C. The Economics of Welfare. — London: Macmillan, 1920. — 322 p.
12. European Union. Emissions Trading System (ETS). — 2005. — [online] Available at: https://ec.europa.eu/clima/policies/ets_en (accessed: 2025).
13. Stiglitz J., Stern N. Report of the High-Level Commission on Carbon Prices. — Washington, DC: The World Bank, 2017. — 60 p.
14. Dresner S., Dunne L., Clinch P., Beuermann C. Social and political responses to ecological tax reform in Europe: an introduction to the special issue // Energy Policy. — 2016. — Vol. 96. — P. 1–5.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>